

20. Összegzés – Felelősség a gyűlöletbeszédért, a zaklatásért és a megfélemlítésért a kibertérben

NAGY ZOLTÁN
LINDT ROLAND

A globalizációs tendenciák és a fejlődés felgyorsulása új, eddig nem ismert kihívásokkal kényszeríti szembenézésre az emberiséget, idesorolhatjuk többek között a fenntarthatóság problematikáját, a modern fegyveres konfliktusok globális szinten jelentkező hatásait, a XXI. század demográfiai változásaiból fakadó dilemmákat, továbbá a jelen kötet tárgyát képező, az online tér használatának mindennaposá válásával járó egyes új jelenségeket is.¹

Masuda Yoneji japán szociológus már 1980-ban megjelent monográfiájában felvázolta az – általa posztindusztriális társadalomként definiált – információs társadalom

¹ A XXI. század legfontosabb biztonságpolitikai kihívásairól részletesen lásd: Tálas et al., 2021

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék
ORCID: 0000-0002-1698-3473

Dr. Lindt Roland
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
ORCID: 0000-0002-5843-2813

Nagy, Z., Lindt, R. (2023) 'Összegzés – Felelősség a gyűlöletbeszédért, a zaklatásért és a megfélemlítésért a kibertérben' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 527–555. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_20

szerkezetét; e munkájában részletesen mutatta be elméletét a *számítógépesítés* hatásai és a magánélethez való jog összefüggéseiről.² A technológiai fejlődés révén végbemenő folyamatnak négy szintjét különítette el. A negyedik szintet az általa *információs közműveknek*³ nevezett entitások létrejötte fémjelzi. Nem vitatható, hogy a szerző koncepciója szerint napjainkban már e szinten tart az emberiség – legalábbis a fejlett államok társadalmi. E társadalmi létállapot jelentős veszélyeket rejt magában a magánszférára nézve, a megfelelő információk birtokába jutó személyeknek – tehát ezen a ponton gyakorlatilag bárkinek – lehetősége van komoly (jog)sérelmet okozni embertársainak. Masuda szerint e helyzetben két alapvető feltétel biztosításával kerülhető el a magánélet megsértése:

- a) „[a]z információs közműveket teljes mértékben a lakosság autonóm ellenőrzésére és irányítására kell bízni.
- b) Új politikai, gazdasági és társadalmi rendszereket kell bevezetni, hogy lehetővé váljék az emberek számára a személyi adattárak autonóm irányításának gyakorlása.”⁴

A technológia ezen fejlődési fokán felmerülő probléma megoldásaként felvetett társadalmi önellenőrző mechanizmus, véleményünk szerint, nem kellően megalapozott, mivel az antropológiai optimizmus filozófiai alapállására támaszkodik. A jog emberképe ezzel szemben korántsem ennyire pozitív,⁵ sőt éppen azért van szükség jogi keretekre – és e kereteket megsértő személyekkel szemben szankció kilátásba helyezésére –, mert nehezen elképzelhető egy olyan, az emberi közösségeken belül spontán szerveződő rend, amely képes megelőzni valamennyi interakcióból eredő konfliktust.

A digitalizációs folyamat azonban nem állt meg a mindenki által hozzáférhető adattáraknál: napjainkra az infokommunikációs szolgáltatások sokasága létrehozta az új, mesterséges élettérként funkcionáló *kiberteret*⁶. A „valóság új rétegében” hamar megjelentek (részben) újfajta deviáns magatartások, amelyeket a szakirodalom összefoglaló

2 Masuda, 1988, 102–110. o.

3 E fogalmon „olyan nyilvános információs infrastruktúrát értünk, amely bárkinek, bármikor, bárhol, olcsón rendelkezésére áll. Bárki képes lesz szükséges információk megszerzésére, problémák megoldására és nagy bonyolultságú információk létrehozása útján a jövőbeni lehetőségek kutatására, ehhez mindössze otthoni terminálját kell csatlakoztatnia az információs közműhöz.” Masuda, 1988, 106. o.; Vö. Zódi, 2017, 2. o.

4 Masuda, 1988, 107. o.

5 A jog emberképe, kényszerítő ereje, valamint a szankció funkciója megközelítéseinek fejlődéséről részletesen lásd: Frivaldszky, 2014, 154–194. o.

6 A kifejezés eredetéről lásd: Mezei, 2020, 24–25. o.

néven *kiberdevianciaként*⁷ azonosít. Ezzel szemben a *kiberbűnözés* fogalma – amely a kiberdevianciák büntetőjogilag releváns halmazába tartozó, külvilágban manifesztálódó, jogsértő magatartások összességére utal – tekintetében máig nincs széles körű konszenzus a szakirodalomban.⁸ E ponton nem célunk új meghatározást alkotni, azonban annál fontosabb esetünkben az e fogalom alá tartozó magatartások csoportosítása. E kérdésben is eltérő szakértői álláspontok lelhetők fel; a magunk részéről a kiberbűnözés körébe tartozó deliktumok két alcsoportját látjuk indokoltnak megkülönböztetni:

- a) tisztán informatikai bűncselekmények (*cyber-dependent crime*), amelyek kizárólag információs rendszerekkel követhetők el;
- b) hagyományos bűncselekmények, amelyeket az információs rendszerek használatával követnek el (*cyber-enabled crime* vagy *cyber-facilitated crime*).⁹

Az alcsoportokra vonatkozó ismeretanyag cizellálása nélkül a legegyszerűbben úgy tehetünk köztük különbséget, hogy míg előbbi kategóriába tartozó tényállások tárgya jellemzően maga az információs rendszer, addig az utóbbi részét képező jogellenes magatartásoknál „csupán” eszközként jelenik meg. Más szavakkal élve, az utóbbi alcsoportba sorolható cselekmények már az offline térben is megjelentek, ezekkel összefüggésben az online tér új elkövetési helyként interpretálható.

A kiberdeviancia – beleértve a kiberbűnözés kérdéskörét is – nemcsak nemzetközi szinten, hanem hazánkban is gyakran képezi szakmai diskurzus tárgyát, a tudományos érdeklődés e tendenciája pedig várhatóan nem fog változni a közeljövőben. A témában számos szakkönyv és könyvfejezet látott már napvilágot,¹⁰ amelyek igyekeznek átfogó jelleggel bemutatni a tárgyalt problémakört. Jelen kötet szerzőgárdája ennél jóval

7 Kiss Tibor a kiberdeviancia fogalmi körét szűkebb és tágabb értelemben határozza meg: „[...] szűkebb értelemben a kibertérben megvalósított olyan közvetett vagy közvetlen, digitális kompetencián megvalósuló emberi magatartás, amelyhez az adott társadalom tagjainak többsége negatívan viszonyul, jogi normákat sért, formális reakció kiváltására alkalmas, gyakoriságát tekintve kisebbségben van az adott társadalom többsége által elfogadott magatartásmintákhoz képest, vagy veszélyt jelent az egyénre és/vagy a közösségre.” Ezzel szemben „[a] kiberdeviancia tágabb értelemben [...] a kibertérben megvalósított olyan közvetett vagy közvetlen, digitális kompetencián alapuló emberi magatartás, amellyel szemben az adott társadalom tagjainak többsége negatív értékítéletét fejezi ki, legalább informális reakció kiváltására alkalmas, kisebbségben van az adott társadalom többsége által elfogadott magatartásmintákhoz képest, az adott társadalom valamely normáját sérti.” A szerző rögzíti továbbá, hogy mindkét fogalom esetén a kibertérben való megvalósulás, illetve a digitális kompetencia megléte jelenik meg többletelemként a klasszikus devianciafogalomhoz képest. Kiss, 2020, 23–24. o.

8 A különböző megközelítésekről részletesen lásd: Kiss, 2020, 31–32. o.; Klein, 2018, 295–299. o. Mezei, 2020, 25–30. o.

9 Vö. Mezei, 2020, uo.; Nagy, 2020, 34–38. o.

10 Lásd például: Ambrus, 2021.; Kiss et al., 2019.; Klein, 2018.; Mezei, 2020.

szerényebb – bizonyos értelemben mégis komplexebb – feladatra vállalkozott: a cél nem volt kevesebb, mint hogy átfogó képet adjunk az online térben elkövetett gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés elleni fellépés lehetséges jogi eszközeiről – ennek érdekében az Európai Unió tizenkét tagállama, valamint az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság vonatkozó joganyagának elemzésére került sor.

E munka elvégzését főként az a felismerés motiválta, hogy az internet – ami egy decentralizált, egész világot átfogó hálózatként változtatta meg a mindennapjainkat – nem pusztán az elkövetés új eszközéül szolgál egyes bűncselekmények kapcsán, hanem azok struktúráját alapjaiban változtatta meg. Így például a „klasszikus” megfélemlítés (*bullying*) Parti Katalin által rögzített definíciós elemei (fizikai, verbális vagy pszichológiai támadás vagy megfélemlítés, amelynek célja valamilyen ártalom okozása; az elkövető és az áldozat közötti erőegyensúly hiánya; rendszeresen ismétlődő vagy huzamosabb ideig folyamatosan fennálló helyzet)¹¹ sem valósulnak meg maradéktalanul az online térben történő elkövetések esetén: az ismétlődés vagy huzamos ideig való fennállás kritériumát mintegy helyettesítheti egy, a feltöltést követően az interneten szabadon terjedő, sértő tartalom, míg – egyrészt az erőegyensúly szükségszerű hiányának új formájaként, másrészt azt részben felváltva – új elemként jelenik meg az anonimitás.¹²

Az internet biztonságos használatát biztosító szabályozási modell kialakításának igénye az utóbbi években minden eddiginél erőteljesebben jelentkezik. A pandémia egyik talán kevésbé szembetűnő, de annál jelentősebb hatásaként a gyermekek online töltött ideje szignifikánsan nőtt az utóbbi években, amely értelemszerűen a kibertérrel összefüggő kockázatok megnövekedését is eredményezte.¹³ Habár az Európai Parlament egyik állandó bizottsága, az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (LIBE Bizottság) egy 2016-os jelentésében már jelezte a jogalkotási igényt az Európai Bizottság felé büntetőjogi minimumszttenderdek uniós szinten történő megállapítása iránt a területen, e sorok írásakor (2022-ben) nincs tudomásunk közvetlenül a kibermegfélemlítésre vonatkozó, a *hard law* körébe tartozó uniós jogi instrumentum létezéséről.¹⁴ A jogharmonizáció hiánya okán valószínűsíthető, hogy a vizsgált kérdéskörben kardinális különbségek lelhetők fel az egyes tagállamok szabályozási megoldásai között; e kutatási hipotézis – mint utóbb kiderült – nagyrészt helyesnek bizonyult.

A kutatómunka során komoly nehézségként merült fel a releváns joganyag lehatárolása a vizsgált államokban, több okból kifolyólag. Egyrészt nemcsak a hazai, hanem a

11 Parti, 2016, 115. o.

12 Vö. Nagy, 2004, 58–61. o.

13 Lobe et al., 2020, 21–25. o.

14 Pozza et al., 2016, 9., 15. o.

külföldi szakirodalomban is terminológiai bizonytalanság tapasztalható, éppen ezért a kutatók nemzetiségtől függetlenül előszeretettel használják az angol eredetű *cyberbullying* kifejezést, azonban e fogalomhasználat sem egységes. Példának okáért Németországban és Skandináviában elterjedt a *cybermobbing*¹⁵ terminus, míg előbbi állam esetében szinonim fogalomként jelenik meg a *cyberstalking*¹⁶ is. E kötet szerzői a szakma több hazai képviselője¹⁷ által használt *kibermegfélemlítés* műszó alkalmazása mellett döntöttek magyar megfelelő gyanánt, illetve ezt fogadták el a cyberbullyinggal ekvivalensnek.

Módszertani dilemmát vetett fel az az – utóbb helyesnek bizonyult – feltevés, hogy a vizsgálat tárgyát képező, a kibertérben megjelenő, büntetőjogi relevanciájú magatartásokkal szemben a nemzeti jogalkotó nem feltétlenül lép fel *sui generis* szabályozással; mint láthattuk, az esetek többségében a jogalkalmazó igyekszik a klasszikus kategóriákat alkalmazni az új jelenségekkel összefüggésben – hol több, hol kevesebb sikerrel. E problémát megoldandó a szerzőgárda úgy határozott, hogy speciális, kifejezetten a kibertérben elkövetett magatartásokra vonatkozó jogi megoldások hiányában dokumentál és elemez minden, a jogalkalmazás során a kérdéskör kapcsán potenciálisan alkalmazható normahelyet.

Végül nehézséget okozott valamennyi témába vágó jogszabályhely azonosítása is. Mivel a hazai bűncselekmény-fogalom részét képező *büntetni rendeltség* – más szavakkal *formális jogellenesség* – kritériuma jellemzően nem jelenik meg más államok anyagi büntetőjogában (legalábbis nem a Magyarországon ismert tartalommal), ezért a kutatást ki kellett terjeszteni a büntető anyagi jogi kódexeken¹⁸ kívül a vonatkozó ágazati jogszabályokra, egyes esetekben a precedens értékű döntésekre is. A feltárt joganyag alapján megállapítható, hogy a releváns tényállások gyakran az egyes médiumokat, valamint az internet használatával és az internetes szolgáltatásokkal összefüggő kérdéseket szabályozó jogforrásokban kerülnek elhelyezésre.

Az elvégzett kutatómunkának a vizsgált államok tekintetében alapvetően négy fókuszpontját különíthetjük el:

- a) a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos büntetőjogi tényállások és ezek joggyakorlata;
- b) a kibermegfélemlítéssel kapcsolatos büntetőjogi tényállások és ezek joggyakorlata;
- c) az oktatási intézményekre és a munkáltatókra vonatkozó, a problémakör megelőzését és kezelését célzó rendelkezések; valamint

¹⁵ Nocentini et al., 2010, 130. o.

¹⁶ Schenk, 2020, 274. o.

¹⁷ Például lásd: Kiss et. al., 2019.; Monori, 2016.; Pongó, 2018.

¹⁸ Itt kell megjegyeznünk, hogy néhány vizsgált állam – így például az Egyesült Királyság és Írország – esetében nem is létezik a büntetőjog általános részi tanait, valamint a főbb büntetőjogi tényállásokat összefoglaló, kódexként funkcionáló jogforrás.

d) a szolgáltatói felelősség az online térben.

Jelen fejezet elsődleges célja, hogy felhívja a figyelmet a fellelhető szabályozási koncepciók olykor jelentős, olykor nüánsznyi eltéréseire, majd ezek azonosítását követően kategorizálja az egyes országokat aszerint, hogy jogszerezszereik milyen megoldásokkal és milyen hatékonysággal képesek megküzdeni a tárgyalta problémakörrel. Következésképpen – az elkészült fejezetek elemzése után – úgy döntöttünk, hogy az oktatási intézményekre és a munkáltatókra vonatkozó szabályok részletes összehasonlítására e fejezetben nem térünk ki, két okból kifolyólag: egyrésről a koncepcionális alapok valamennyi államban megegyeznek; elsődleges célként jelenik meg a prevenció, vagyis a konfliktusok kialakulásának megelőzése, míg másodlagosan az áldozatok megküzdését és a kialakult szituáció megoldását segítő mechanizmusokkal találkozhatunk. Másrésről a konkrét eszközök tekintetében sem kerültek feltárára számottevő különbségek. A vonatkozó főbb szabályokat és gyakorlatokat a következő két bekezdésben foglaljuk össze röviden.

Az oktatásban jellemzően megjelennek irányelvek, iránymutatások vagy stratégiák – nemzeti, regionális vagy intézményi szinten –, amelyek a prevenció főbb elveit és az azt elősegítő intézkedéseket tartalmazzák. Ezen felül minden államban megtalálhatók olyan fórumok, amelyek az áldozat „vészelzését” hivatottak fogadni és kezelni. Ezek leggyakrabban a zaklatással kapcsolatos bejelentéseket fogadó weboldalak vagy *hot-line*-ok, de például Dániában létezik önálló panasztestület¹⁹, amely kifejezetten e kérdéskörrel foglalkozik, és feladatkörében eljárva többek között évente jelentést készít a szabályozás és a jó gyakorlatok hatékonyságáról. A legtöbb vizsgált államban szintén léteznek a diákokat célzó programok, oktatások, foglalkozások, amelyek az érzékenyítést célozzák. Megítélésünk szerint figyelemre méltó a németországi Hessen tartományban indult kezdeményezés, amely keretében egy szakemberekből álló csapat ún. „médiáhősökké” (*Medienhelden*) képzett ki fiatalokat, akik a tréninget követően mentorként tevékenykedtek tovább iskoláikban. Bár a program eredményeiről részletes adatok nem állnak rendelkezésünkre, a diákság ilyenfajta bevonása az érzékenyítést célzó foglalkozásokba mindenképp előremutató ötlet. Végül szintén üdvözlendő a mediáció eszköztárának bevonása az iskolai szféra konfliktusainak kezelésébe, ahogy azt olvashatjuk például Dánia, Finnország és Románia esetében. A konfliktuskezelés e független, pártatlan, professzionális harmadik fél által segített formája különösen hatékony lehet a fiatalok körében, alkalmazásával olyan *win-win szituációk* kialakulása válik lehetségessé,

19 E szerv a Zaklatás elleni Nemzeti Panasztestület (*Nationale Klageinstans mod Mobning*) nevet viseli.

amelynek eredményeképp nemcsak a konkrét nézeteltérés oldódik meg, hanem a zaklató és az áldozat kapcsolata is pozitív irányt vehet az esetek nagy százalékában.

A munkajogi jogszabályok minden jogrendszerben telepítenek a munkáltatóra kötelezettségeket a megfelelő munkakörnyezet kialakítását és a munkafolyamatok megtervezését illetően, azonban ezek leggyakrabban csak áttételesen érintik a munkahelyi zaklatás tárgykörét. E területen is államonként megfigyelhetők a *soft law* kategóriájába sorolható dokumentumok, melyek közvetlenül a zaklatás megelőzését szolgáló intézkedésekkel foglalkoznak; e körben említhetjük például a munkáltatói kockázatfelmérést, illetve az általa megszervezendő oktatásokat, képzéseket. Fontos kérdés, hogy a munkahelyi zaklatás áldozata érvényesíthet-e igényt valamilyen jogalapon a munkáltatóval szemben. E téren speciális felelősségi konstrukció a legtöbb vizsgált államban nem található, továbbá nem kerültek feltárássra ilyen irányú igényérvényesítéssel kapcsolatos ítéletek sem. Mindazonáltal ki kell emelnünk ismét csak Dániát, ahol kuriózumként említhető, hogy a munkahelyi balesetbiztosításról szóló törvény munkahelyi balesetként definiálja a *digitális zaklatást*.

A következő oldalakon az elmondottaknak megfelelően két feladatnak igyekszünk eleget tenni, ezáltal összefoglalva a jelen kötet szerzőgárdája által realizált munka eredményeit. Elsőként a büntetőjog-dogmatika eszköztárával elvégezzük az online gyűlöletbeszéd, valamint a kibermegfélemlítés jelenségének szempontjából releváns, az egyes államokban megjelenő tényállások összehasonlító elemzését. Ennek során kiemelt figyelmet fordítunk az *elkövetési magatartások* körére, valamint a büntetőjogi normákban megjelenő *védett csoportok* azonosítására. Ezután górcső alá vesszük, hogy a vizsgált államokban jellemzően milyen kötelezettségek és felelősségi szabályok vonatkoznak az online tér szolgáltatóira, egyes platformokra. E területen a közjogi szabályanyag jelentősebb elemeire koncentrálnunk.²⁰

1. A gyűlöletbeszéddel szembeni büntetőjogi fellépés eszközei

A gyűlölet-bűncselekmények korántsem számítanak új keletű problémának. A gyűlölet terjesztését és az áldozatok vélt vagy valós csoporthoz tartozása által motivált egyéb jogsértő cselekményeket a nemzeti jogalkotók évszázadok óta igyekeznek megfelelően szankcionálni, hiszen az ilyen magatartások bomlasztóan hatnak az adott állam politikai közösségére. Az eddigiéknél is fokozottabb fellépést eredményezett az európai államokban, hogy 2005 után az Európai Unió egyre hangsúlyosabban kezdett el fellépni

²⁰ A személyiség védelmének magánjogi eszközeiről az online térben, 24 állam viszonylatában részletesen lásd: Barzó et al. 2021.

a rasszista és az idegengyűlölő online tartalmakkal szemben,²¹ amely tendencia csak tovább erősödött a „tömeges migráció évtizede” folyamán.

Ahogy korábban utaltunk rá, az (online) gyűlöletbeszédre reagáló tényállások tekintetében az összehasonlítás középpontjában az általuk kriminalizált (elkövetési) magatartások, valamint az e tényállásokon keresztül védelem alá helyezett csoportok állnak. Mivel e két aspektus szinte valamennyi állam esetében vizsgálható és vizsgálandó, az alábbi táblázatban láttuk célszerűnek rögzíteni az eredményeket.

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Amerikai Egyesült Államok	X	X
Ausztria	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoporthoz tartozó személlyel szemben erőszakra felhívás vagy gyűlöletre uszítás; – védett csoporthoz tartozó személy megsértése; – nemzetiszocialista jelképek használata; – náci propaganda terjesztése; – a Nemzetiszocialista Munkáspárt céljainak megfelelően törvény által tiltott cselekményre buzdítás, sarkallás vagy törekvés 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nyelv; – vallási meggyőződés; – nemzetiség; – etnikum; – nem; – fogyatékoság; – életkor; – meghatározott embercsoporthoz tartozás
Csehország	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoport rágalmozása; – védett csoport tagja jogainak vagy szabadságainak korlátozására buzdítás, törekvés, szövetkezés; – megkülönböztetést, erőszakot hirdető csoportban való részvétel; – védett csoporthoz tartozás okán a lakosság csoportja vagy egy személy ellen erőszak alkalmazása vagy halállal, testi sértéssel, jelentős mértékű károkozással fenyegetés; – emberi jogok, szabadságjogok korlátozása vagy gyűlölet hirdetésére irányuló mozgalom létrehozása, támogatása, tevékenységének előmozdítása; – ilyen mozgalom népszerűsítését célzó mű terjesztése; – ilyen mozgalom iránti szimpátia kifejezése; – népirtás tagadása, megkérdőjelezése, jóváhagyása, igazolása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – etnikum; – nemzetiség; – politikai vélemény; – vallás (az ateizmus külön nevesítésre kerül); – társadalmi osztályhoz tartozás; – más személycsoporthoz tartozás

21 Berthelet, 2018, 69. o.

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek	
Dánia	<ul style="list-style-type: none"> – bűncselekmény elkövetésével fenyegetés; – nyilvános kijelentés tétele, amely erőszakos cselekmény vagy vandalizmus előidézésére irányul; – terjesztés szándékával olyan nyilatkozat tétele, amelyben egy védett csoportot fenyegetnek, sértenek vagy lealacsonyítanak 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – hit; – szexuális irányultság 	
Egyesült Királyság	Anglia és Wales	<ul style="list-style-type: none"> – félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezések használata, magatartás tanúsítása vagy ilyen írott anyag megjelenítése; – félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket tartalmazó vagy ilyen jellegű viselkedést megjelenítő előadás tartása; – félelmet keltő, bántó vagy sértő kép- vagy hangfelvétel bemutatása; – ilyen anyag birtoklása, ha az ilyen anyag bemutatásra, kiadásra, lejátszásra vagy terjesztésre kerül; – hivatalos futballmérkőzésen kántáló jellegű éneklés, amennyiben az trágár vagy rasszista jellegű tartalommal bír 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség (ideértve az állampolgárságot is); – etnikum; – vallás; – szexuális irányultság; – fogyatékoság
	Skócia	– lásd az Anglia és Wales esetében leírtakat	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – életkor; – fogyatékoság; – vallás; – szexuális irányultság; – transznemű identitás; – nemi jellemzők eltérése
	Észak-Írország	– lásd az Anglia és Wales esetében leírtakat	<ul style="list-style-type: none"> – bőrszín; – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – szexuális irányultság; – fogyatékoság

ÖSSZEFOGLALÁS

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Finnország	<ul style="list-style-type: none"> – uszítás a védett csoport tagja ellen; – Isten kigúnyolása; – rágalmozása vagy megvetése annak, amelyet valamely egyház vagy vallási közösség szentnek tekint; – istentisztelet, egyéb vallási gyakorlat vagy temetés megzavarása; – rágalmozó és fenyegető magatartások védett csoport tagjával szemben; – bűncselekményre való nyilvános felbujtás; – személyiségi jogot sértő információ terjesztése; – üldözés; – háborús uszítás; – személy méltóságának megsértése, ha ezzel a sértettel szemben megalázó, megfélemlítő, ellenséges vagy sértő hangulatot, légkört teremt; – szexuális zaklatás; – nemi alapú zaklatás 	<ul style="list-style-type: none"> – bőrszín; – születési helyzet; – nemzetiség; – etnikum; – szexuális irányultság; – nemi identitás; – fogyatékoság; – nem
Franciaország	<ul style="list-style-type: none"> – bűncselekmény elkövetésének kiprovokálása meghatározott eszközökkel; – az emberi élet, méltóság elleni erőszakos bűncselekmények, valamint a nemzet érdekei elleni bűncselekmények (hazaárulás) elkövetésére uszítás, ha az uszítás eredménytelen marad (ellenkező esetben a Büntető törvénykönyv szigorúbb rendelkezései szerint felel); – diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra uszítás; – becsmérlés, gyalázkodás; – a sértett (pl. képi, verbális) inzultusokkal való illette 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – nem; – nemi irányultság; – nemi identitás; – fogyatékoság
Írország	<ul style="list-style-type: none"> – fenyegető, gyalázkodó vagy sértő, és szándékosan vagy a körülményekre tekintettel valószínűsíthetően gyűlöletet szító írásos anyagok közzététele, terjesztése, szóhasználat, viselkedés vagy írásos anyag megjelenítése magánlakáson kívül, képek vagy hangfelvételek terjesztése, megjelenítése, lejátszása; – az említett magatartás sugárzás (közvetítés) általi elkövetése; – gyűlöletkeltésre alkalmas anyagok készítése és birtoklása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj (rassz); – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – szexuális orientáció

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Írország (tervezet)	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoport vagy tagja elleni gyűlöletre uszítás bármilyen eszközzel; – gyűlöletkeltésre alkalmas kép, felvétel vagy egyéb formájú kommunikáció közzététele, más módon való terjesztése, sugárzása vagy megjelenítése 	<ul style="list-style-type: none"> – faj (rassz); – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – szexuális orientáció; – nem; – fogyatékoság
Lengyel-ország	<ul style="list-style-type: none"> – fasiszta vagy más totalitárius államrendszer népszerűsítése; – védett csoporthoz tartozás alapján gyűlölet szítása; – terjesztés céljából ilyen tartalmú nyomtatvány, felvétel, egyéb tárgy vagy fasiszta vagy kommunista szimbólumokat vagy más totalitárius diktatúrát népszerűsítő szimbólumokat hordozó eszköz előállítása, rögzítése, behozatala, megszerzése, tárolása, birtoklása, bemutatása, szállítása, küldése; – rádiós és televíziós műsorokban gyűlöletre, erőszakra vagy megkülönböztetésre szító attitűdök és tevékenységek népszerűsítése; – egyéb, közvetetten védett csoport vagy csoportok ellen irányuló magatartások (lásd részletesen a vonatkozó országfejezetben) 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – társadalmi hovatartozás; – genetikai jellemző; – nyelvi, vallási, politikai vagy más vélemény; – nemzeti kisebbséghez tartozás; – vagyon; – születés; – fogyatékoság; – életkor; – szexuális irányultság
Magyar-ország	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoport vagy tagja elleni gyűlöletre uszítás; – nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek, így e rendszerek által elkövetett népiirtás vagy más, emberiesség elleni cselekmények tényének tagadása, kétségbe vonása, jelentéktelen színben való feltüntetése vagy azok igazolására való törekvés; – horogkereszt, SS-jelvény, nyilaskereszt, sarló-kalapács, ötágú vörös csillag vagy ezeket ábrázoló jelkép terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata, közszemlére tétele 	<ul style="list-style-type: none"> – magyar nemzet; – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – fogyatékoság; – nemi irányultság; – szexuális irányultság; – lakosság egyéb csoportjai

ÖSSZEFOGLALÁS

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Németország	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoporttal szemben gyűlölet szítása, erőszakos vagy önkényes cselekvésre uszítás; – mások emberi méltóságának megsértése sértegetéssel, rosszindulatú rágalmozással; – gyűlöletre vagy erőszakra uszító tartalom terjesztése, nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele, átadása tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részére; – náciizmus emberiség elleni bűneinek tagadása, helyeslése, jelentéktelen színben való feltüntetése; – nemzetiszocialista rendszer helyeslése, dicsőítése, igazolása az áldozatokat sértő módon; – betiltott pártokhoz fűződő propagandatevékenység végzése, ezek szimbólumainak használata; – kollektív becsületsértő magatartás 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – a lakosság egy része
Olaszország	<ul style="list-style-type: none"> – felsőbbrendűségen alapuló eszmék terjesztése; – gyűlöletre uszítás; – megkülönböztetésre buzdítás; – szervezet, egyesület, mozgalom vagy csoport létrehozása, amely megkülönböztetésre vagy erőszakra buzdít; – ilyen csoportban való részvétel; – ilyen csoport irányítása; – holokauszt tagadásával kapcsolatos gyűlöletbeszéd 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás
Románia	<ul style="list-style-type: none"> – nyilvánosság felbujtása gyűlöletkeltésre vagy megkülönböztetésre valamely csoporttal szemben; – fasiszta, rasszista vagy idegengyűlölő szervezet kezdeményezése, megalakítása, ilyenhez való csatlakozás, illetve ilyen támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – nyelv; – vallás; – nemi identitás; – szexuális irányultság; – politikai vélemény vagy pártállás; – nem fertőző betegség vagy HIV/AIDS betegség; – más ok, amely miatt az elkövető az áldozatot alsóbbrendűnek véli

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Szlovákia	<ul style="list-style-type: none"> – nemzet, faj és meggyőződés becsmérése; – nemzeti, faji és etnikai gyűlöletre való felbujtás; – olyan csoport, mozgalom vagy ideológia létrehozása, támogatása, népszerűsítése, amely célja az alapvető jogok és szabadságok elnyomása, illetve csoport vagy személy elleni gyűlölet szorgalmazása; – olyan csoport, mozgalom vagy ideológia népszerűsítése, amely a múltban az alapvető jogok és szabadságok elnyomására irányult; – az előbbieket támogató nyilvános megnyilvánulás, továbbá szélsőséges anyagok gyártása, terjesztése, birtoklása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – politikai vagy vallási meggyőződés; – nem; – szexuális irányultság; – más csoporthoz tartozás

1. táblázat. A gyűlöletbeszéddel kapcsolatos büntetőjogi tényállásokban megjelenő elkövetési magatartások és a bennük foglalt megkülönböztető jegyek.

Forrás: jelen kötet országfejezetei alapján a szerzők saját összeállítása

Megjegyzések a táblázathoz:

Az elkövetési magatartások körében a velük szorosan összefüggő, más tényállási elemek is rögzítésre kerültek.

Az egyes államok normaszövegeiben megjelenő „származás” kifejezés feltüntetésétől a többi említett védett jeggyel összefüggésben felmerülő, potenciális átfedések okán eltekinttünk.

X = a vizsgált állam jogrendszerében nem került feltárássra releváns büntetőjogi tényállás

Hangsúlyozandó, hogy az összefoglaló elkészítése során kifejezetten a büntetőjogi eszközök által védelem alá helyezett csoportokat konstituáló tényezők egybegyűjtése volt a cél, vagyis a rögzített eredmények semmiképpen sem határozzák meg taxatíván mindazon csoportképző szempontokat, amelyekkel összefüggésben elkövetett jogsértés akár magánjogi, akár közigazgatási jogi igényérvényesítésre lehetőséget teremthet.

A vizsgált államok között e tekintetben – nem meglepő módon – jelentős hasonlóságok tapasztalhatók. A második világháborút követő jogfejlődés az emberi jogok felvirágzását hozta magával. Az azt követő évtizedek során megszövegezett, majd széles körben ratifikált emberi jogi egyezmények antidiszkriminációs normái szinte valamennyi nemzeti joganyagban visszatükröződnek, ekképp – egy-egy kivételtől eltekintve – általános jelleggel találkozhatunk az elemzett államokban a faj, a nemzetiség, az etnikum és a vallási hovatartozás csoportképző tényezőkkel az egyes tényállásokban. Érdekeségként emelhető ki, hogy Csehország büntetőjogában explicit módon kerül kiemelésre a vonatkozó jogforrásban, hogy kvázi „vallási csoportként” védelmet élveznek az ateisták is. A „klasszikus” védett csoportokon kívül számos esetben – így Ausztria, Dánia, az Egyesült Királyság, Finnország, Írország, Lengyelország és Szlovákia

esetében – megjelenik a børszínre való utalás, amely nem tekinthető ekvivalens kategóriának egyik, az előbbieken tárgyalt tényezővel sem. Megfigyelhető tendencia, hogy egyre több jogalkotó emeli be a nemzeti szabályozásba a szexuális irányultság (Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia) és a nemi identitás (Finnország, Franciaország, Magyarország, Románia) fogalmait, sőt Skóciában kifejezetten a transznemű identitás védelme jelenik meg; ezzel szemben Olaszországban nemrégiben megbukott az e tárgykörben parlament elé terjesztett módosító javaslat. Szintén gyakran szerepel büntetőjogi normában a fogyatékoság (Ausztria, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Lengyelország, Magyarország) védelme is, valamint a jelen sorok írásakor egy, az ír parlament elfogadására váró törvényjavaslat is tartalmaz ilyen irányú módosító rendelkezést.

Ugyan kevésbé elterjedt, de még mindig több példa található a politikai vélemény (Csehország, Lengyelország, Románia), az életkor (Ausztria, Skócia, Lengyelország), a nyelv (Ausztria, Románia), a társadalmi osztályhoz tartozás (Csehország, Lengyelország) és a nem (Ausztria, Franciaország, Szlovákia, ír törvénytervezet) megjelenésére a normaszövegekben. Ez utóbbi tényező hiánya heves szakmai vitát váltott ki az Egyesült Királyságban; a szakértők érvelése szerint a nőgyűlölet (*mizogínia*) áldozatai így nem részesülnek közvetlen védelemben. Egyéni specialitásként jelenik meg Lengyelországban a születés, valamint a vagyoni helyzet, továbbá Romániában a nem meghatározott, nem fertőző betegségben való szenvedés, illetve az AIDS-fertőzöttség. Szintén kuriózum, hogy Magyarországon a magyar nemzet önállóan kiemelésre kerül.

Habár az említett csoportok elsősorban jellemzően az egyes deliktumok meghatározásaiban szerepelnek, több állam büntetőjoga tartalmaz a hazai terminológia szerinti általános részi rendelkezést, amely a diszkriminatív motívumot – vagy általános jelleggel, vagy egyes védett csoportokra redukálva – valamennyi bűncselekménynél súlyosító körülményként rendeli értékelni a büntetéskiszabás során. A kutatás Ausztriában, Csehországban, Finnországban, Franciaországban és Romániában tárt fel ilyen típusú rendelkezést. Kiemelendő ezek közül az olasz jogalkotó megoldása, ahol e motívum megléte a büntetési tételkeret felső határának megemelését vonja maga után.

A csoportképző tényezők tárgyalásának zárásaként elengedhetetlen rögzíteni, hogy egyes államokban a büntetőjogi védelem nem csupán taxatív meghatározott csoportokat helyez oltalom alá, hanem a jogszabályok szövege nyílt felsorolást hoz létre olyan szófordulatokkal, mint a „más ok” vagy a „lakosság egy része”. Véleményünk szerint a jogi tárgy ilyesfajta indetermináltsága kellő szabadságot ad a nemzeti jogalkalmazóknak, hogy a jogértelmezés során valamennyi kívánatos esetben védelem alá helyezzenek sérülékeny csoportokat. E példát követi Ausztria, Csehország, Magyarország, Németország, Románia és Szlovákia.

A kriminalizált magatartások megfogalmazása tekintetében valamennyi vizsgált állam markáns sajátosságokat mutat, meglátásunk szerint azonban a büntetendő cselekmények három kategória segítségével hatékonyan rendszerezhetők. Az első – és leginkább elterjedt – kört nevezhetjük a klasszikus gyűlöletbeszéd-tényállások csoportjának. Az ebbe a halmazba sorolható tényállások tipikus elkövetési magatartásai a védett csoportok elleni gyűlöletre vagy megkülönböztetésre uszítás, buzdítás, felbujtás bűncselekmény elkövetésére velük szemben, továbbá a csoportok tagjainak becsmérése, rágalmozása. E jogsértő cselekmények szinte valamennyi vizsgált államban büntetendők. Gyakori jellemzője a tárgyalt magatartásoknak, hogy megvalósításuk csak nagy nyilvánosság előtt lehetséges. Esszenciális kérdés, hogy a tényállás megvalósításához elég-e a büntetni rendelt magatartás kifejtése, vagy szükséges valamilyen eredmény (például jelentős hátrány) létrejötte, vagyis materiális vagy immateriális deliktumokról beszélhetünk. A kutatási eredmények határozottan az immateriális deliktumként való megfogalmazás tendenciájára mutatnak, illetve az ilyen szövegezésre való áttérés figyelhető meg esetenként; így például az ír jogszabálytervezet is kiiktatná a normaszövegből az eredményként való megjelenítést, amely a büntetőeljárások lefolytatásának megkönnyítésére figyelemmel vitán felül célszerű. Így az olyan megfogalmazások, mint például a „jelentős hátrányt okoz” helyett a „jelentős hátrány okozására alkalmas” típusú szófordulatok lelhetők fel – kevés kivételtől eltekintve – az egyes bűncselekményi definíciókban. E tényállások körében a technológiai fejlődés új csatornákat, ezáltal új elkövetési eszközöket hozott létre, melyek olykor egyáltalán nem, egyes államokban csak az alapesetben, kevés államban pedig kifejezetten minősítő körülményként jelennek meg tényállási elemként. Összességében elmondható tehát, hogy az online világ térhódítása nem hozta magával a gyűlöletbeszéddel szorosan összefüggő bűncselekmények radikális reformját.

A második kategóriába tartoznak a gyűlöletkeltésre szerveződő, illetve ilyen irányú tiltott tevékenységet kifejtő csoportosulásokat, szervezeteket, mozgalmakat tiltó tényállások. A kifejezetten ilyen motívum által vezérelt szervezetek elleni harc már kevesebb jogrendszerben jelenik meg, azonban ahol jelen vannak, ott ezen büntetőjogi rendelkezések meglehetősen tág elkövetői kört határoznak meg, így általában büntetendő a csoport szervezője vagy létrehozója, a tagja, az irányítást ellátó személy, valamint az a személy is, aki ilyen csoportot támogat. Ilyen rendelkezést találhatunk Csehországban, Olaszországban, Romániában és Szlovákiában.

Harmadik kategóriaként e tanulmánykötet szerzőgárdája a gyűlöletbeszéd-tényállások körébe sorolta az egyes XX. századi (diktatórikus) politikai rendszerek gyűlöleten alapuló eszméinek terjesztését, bűneiknek tagadását, elbagatellizálását, valamint szimbólumaik viselését, közszemlére tételét. E tényállások főként azon államok joganyagában

jelennek meg, amelyek történelme során komoly károkat okoztak a náci, fasiszta vagy kommunista ideológiák. Ilyen és ehhez hasonló tényállások kerültek feltárássra Ausztriában, Lengyelországban, Magyarországon, Németországban, Olaszországban és Romániában.

Végezetül, a gyűlöletbeszéd tárgyalása körében külön figyelmet érdemel az Amerikai Egyesült Államok jogrendszere, amely explicit módon nem tartalmaz a gyűlöletkeltő beszédet (vagy annak valamely megnyilvánulási módját) közvetlenül szankcionálni rendelő büntetőjogi tilalmat. Ennek magyarázata a véleménynyilvánítás szabadságának értelmezésével magyarázható, ugyanis a Legfelsőbb Bíróság következetesen elutasította a hierarchiában alatta elhelyezkedő bíróságok olyan irányú döntéseit, amelyek sztenderd kivételeket igyekeztek megállapítani az alapjog nyújtotta védelem alól bizonyos tartalmú kijelentések esetében. Ezzel szemben természetesen büntetni rendelt a bűncselekmény elkövetésére való felbujtás, így a diszkriminatív motívumból eredő uszítás, buzdítás gyakorlatilag szintén tilalmazott e rendszerben is.

2. A cyberbullying tilalmának megjelenése a nemzeti büntetőjogi szabályozásokban

Mint ahogy az jelen tanulmánykötetben már több alkalommal rögzítésre került, a cyberbullying – vagy kibermegfélemlítés – a már régóta létező bullying jelenségkörből nőtte ki magát a technológiai vívmányok nyújtotta lehetőségek révén, ugyanakkor a két fenomén több szempontból eltérő ismérveket mutat, éppen ezért kezelésük céljából is eltérő megközelítés, eltérő tartalmú joganyag bizonyulhat hatékonynak. Ebből kifolyólag hipotézisként került megfogalmazásra, hogy a cyberbullying – mint a kiberbűncselekmények egyik ága – valószínűsíthetően önálló szabályozás tárgyát képezi a vizsgált államokban. Ezzel szemben azt kell látnunk, hogy a viszonylag új problémát jellemzően nem a jogalkotó szintjén kezelik, és rendszerint a jogalkalmazó hatóságokra hárul a feladat, hogy a rendelkezésre álló büntetőjogi joganyag alapulvételével szabjon gátat az új típusú jogsértő cselekményeknek – mindezt a jogbiztonság követelményét szem előtt tartva. A fentiekre figyelemmel az alábbi táblázat összegzi, hogy mely államokban létezik *sui generis* tényállás.

		Önálló cyberbullying tényállás
Amerikai Egyesült Államok	Arkansas	+
	Louisiana	+
	Észak-Karolina	+
	Michigan	+
Ausztria		+
Csehország		X
Dánia		X
Egyesült Királyság	Anglia és Wales	X
	Skócia	X
	Észak-Írország	X
Finnország		X
Franciaország		X
Írország		X
Lengyelország		X
Magyarország		X
Németország		X
Olaszország		X
Románia		X
Szlovákia		X

2. táblázat

Önálló, *sui generis* cyberbullying tényállások létezése egyes jogrendszerekben

Forrás: jelen kötet országfejezetei alapján a szerzők saját szerkesztése

Megjegyzések a táblázathoz:

+ = a vizsgált állam jogrendszerében van *sui generis* tényállás

X = a vizsgált állam jogrendszerében nincs *sui generis* tényállás

A fenti összefoglaló látszólag azt mutatja, hogy a kutatás során vizsgált tizennégy állam közül csak kettő – az Amerikai Egyesült Államok²² és Ausztria esetében – fordul elő *sui generis* büntetőjogi tényállás. Ebből levonhatnánk azt a következtetést, hogy az európai államok egyáltalán nincsenek felkészülve, illetve nem tudnak megfelelően reagálni a kibertérben megjelenő, sértő jogellenes magatartásokra, ez a következtetés ellenben több okból is helytelen. Egyrészt a cyberbullying elnevezés valójában egy

22 Itt sem szövetségi szinten beszélhetünk önálló tényállásról, hanem négy tagállam büntető anyagi jogi kódexében jelennek meg e deliktumok.

gyűjtőkategória, amelybe tartozó magatartások listáját nem lehet minden kétségtől mentesen taxatív megállapítani, mivel a tudomány jelen állása szerint vitatott, hogy egyes jogellenes cselekmények e halmaz részeként értékelendők-e. Ebből kifolyólag – habár e két államban létezik önálló büntetőjogi rendelkezés – az Amerikai Egyesült Államokban és Ausztriában szükségszerűen szűkítő értelmezés valósult meg, amikor egyes magatartásokat e megnevezés alatt kriminalizáltak, azok nem fedik le a teljes jelenségek körét. Másrészt számos vizsgált államban – többek között Írországban, Lengyelországban, Olaszországban és Szlovákiában – született szabályozás kifejezetten a cyberbullying körébe tartozó cselekményekre nézve. Ezekben az esetekben a kódexek vagy az adott tényállásokat tartalmazó más törvények nem használják az – elsősorban a kriminológiai szakirodalomban – elterjedt kifejezést az egyes deliktumok elnevezésére, azonban köztudottan a jelenség elleni fellépés céljával alkották őket. Harmadrészt még ez utóbbi államokat figyelembe véve is láthatjuk, hogy a legtöbb nemzeti jogalkotó nem reagált merőben új szabályanyaggal az új kihívásra. Ez sem jelenti azt ugyanakkor, hogy ne lenne e magatartásokkal szemben hatályban lévő tilalom, ugyanis – ahogy már az előbbieken utaltunk rá – a nemzeti bíróságok kvázi evolutív értelmezés révén kiterjesztik az eredetileg a fizikai világban elkövethető bűnös cselekményekre reagáló rendelkezések alkalmazási körét. E helyen fontos még megjegyezni, hogy a technológiai kihívások következtében szükséges értelmezési módszer azon államokban is megjelenik, amelyekben a már előbb tárgyalt specifikus megoldások is megtalálhatók; adódik ez abból a tényből, hogy a kriminológiai fogalom túl tág és meghatározatlan ahhoz, hogy a speciális tényállások le tudják fedni azt. Kisebb megszorításokkal a leírtak alapján három modellbe illeszthetjük be a vizsgált államokat:

- a) államok, amelyekben *sui generis* cyberbullying tényállás került elfogadásra;
- b) államok, amelyekben új szabályokat fogadtak el – vagy már meglévő szabályokat radikálisan módosítottak – a cyberbullying jelenségre reagálандó;
- c) államok, amelyekben nem fogadtak el új rendelkezéseket, azonban a bíróságok a már létező tényállásokat alkalmazzák a kibertérben megjelenő jogellenes magatartásokra.

A négy tagállami és az osztrák büntető anyagi jogi kódexben szereplő tényállások közös ismérve, hogy explicit módon rögzítik, de a megszóvegezés alapján legalábbis előfeltételezik az elektronikus eszköz használatát. Ausztria esetében kifejezetten az elkövetés eszközeként szerepel a távközlési eszköz, illetve a számítógépes rendszer, míg a négy tagállamban inkább az elkövetés módjaként vagy helyeként kerül az elektronikus út alkalmazása vagy a nyilvános média fórumon való közzététel megszóvegezésre. Az elkövetési magatartások – bár tartalmukban hasonlóak – változatos

megfogalmazásban jelennek meg. Arkansas államban meghatározott kommunikáció *küldése, közvetítése*, míg Louisiana államban a jogellenes elektronikus kommunikáció *folytatása* szerepel a tényállásban. Michigan államban üzenet vagy kijelentés meghatározott platformon való közzététele a meghatározott célzattal párosulva valósít meg bűncselekményt. Észak-Karolina és Ausztria esetében részletesebb leírásokkal találkozhatunk, ezek közül is kiemelendő utóbbi példája, ahol a bűncselekmény a passzív alany becsületét sértő, huzamosabb ideig észlelhető (bűn)cselekmény elkövetésével, valamint a passzív alany életének személyes területéről tény vagy kép hosszú időn keresztül elérhetővé tételével realizálódik (utóbbi esetben természetesen hangsúlyozandó, hogy csak a passzív alany engedélyének hiányában követhető el a deliktum, illetve szintén tényállási elemként szerepel, hogy a tartalom nagy nyilvánosság számára legyen elérhető). Észak-Karolina és Michigan tagállamokban célzatosak – így csak egyenes szándékkal elkövethetők – a tárgyalt bűncselekmények, míg Ausztriában „az áldozat életvitelét indokolatlanul csorbító mód” kritériuma került a tényállás szövegébe. Bár dogmatikailag eltérően értékelendő megfogalmazásokról beszélünk, mindegyik tényállás feltételez az elkövető részéről egyfajta ártó szándékot. Végül két tagállam – Louisiana és Észak-Karolina – joganyagában szereplő tényállásokban speciális alanyi kör van meghatározva. Míg előbbiben passzív alanyként csak tizennyolcadik életévét be nem töltött, vagyis a hazai fogalmaink szerint kiskorú személy lehet, addig utóbbiban sajátosan kettős megoldás kerül alkalmazásra: kiskorúval szemben bárki, míg iskolai alkalmazottal szemben csak az intézmény diákja valósíthatja meg a górcső alá vett deliktumot. Ez utóbbi *delictum proprium* jellegű fordulat külön kiemelését érdemel, hiszen speciális (aktív) alanyt speciális passzív alannal kapcsol össze. Látható tehát, hogy a bemutatott kategóriák leginkább a zaklatásra és a becsületsértésre emlékeztető, online megvalósítható cselekményeket írnak le, amely megoldás értelemszerűen nem nyújthat minden esetben megfelelő védelmet például a szexuális tartalommal összefüggő magatartások esetén. Tovább árnyalja a helyzetet, hogy Ausztriában a szakirodalom szerint alkalmazhatók e kérdéskörben egyéb tényállások is, mint a kényszerítés, a rágalmozás, a zaklatás vagy a kiskorúak pornográf ábrázolása.

A második modellbe tartozó négy állam vonatkozásában az látszik, hogy a vizsgált fogalmi kör különböző aspektusaival szemben igyekeztek fellépni. Írországban a nemrégiben elfogadott, zaklató magatartásokat kriminalizáló törvény elsősorban az ún. „intim képek” jogosulatlan készítését, rögzítését, illetve ezek terjesztését, közzétételét rendeli büntetni. Külön tényállás (súlyosabban) szankcionálja a terjesztést, a közzétételt, továbbá a közzététellel való fenyegetést, amennyiben az sérelmet okoz, vagyis a tényállásnál a jogalkotó eredményt is meghatároz. Külön tényállás vonatkozik minden egyéb, fenyegető vagy durván sértő közlés küldésére, terjesztésére, közzétételére, itt

azonban „csupán” célzatként jelenik meg a sérelemokozás. Lengyelországban kifejezetten e problémakör kezelése végett fogadták el a *tartós zaklatás és személyiséglopás* elnevezésű tényállást. A tartós zaklatás akkor valósul meg, ha a passzív alanyban e magatartás indokoltan veszélyeztetettség, megaláztatás vagy kínzás érzését kelti, vagy a magánszférát jelentősen sérti, vagyis ez esetben is materiális deliktumról van szó. A személyiséglopás – leegyszerűsítve – más, az adott személy azonosítására alkalmas adatainak felhasználása úgy, hogy ekképp az elkövető magát ennek a személynek adja ki. A tényállásban célzatként jelenik meg anyagi vagy személyes kár okozása. Az Olaszországban elfogadott meghatározás szerint a kiskorúak sérelmére, elektronikus úton történő elkövetés esetén e körben említhetjük a nyomásgyakorlást, az agressziót, a zaklatást, a zsarolást, az inzultálást, a becsmérést, a személyazonosság ellopását, annak megváltoztatását és manipulációját, a személyes adatok tiltott kezelését, valamint a családtag(ok)kal kapcsolatos online tartalmak terjesztését, amennyiben szándékosan és elsődlegesen a kiskorú elleni támadás a célja. Az olasz felfogás tehát számos büntetendő magatartást ismer, amely az eddig bemutatott jogrendszereknél szélesebb palettát ölel fel, azonban szintén hangsúlyozandó, hogy az interpretáció középpontjában – nyilvánvalóan az elektronikus eszköz használata mellett – a kiskorúak védelme áll. A szlovák büntetőjogban feltárt speciális tényállás, a *veszélyes elektronikus zaklatás két jól elkülönülő fordulatot* tartalmaz. Az első a klasszikusnak mondható, online térben, illetve számítástechnikai eszközök igénybevételével megvalósított zaklatás (amelynek meghatározása nem tartalmaz eredményt), míg a másik tényállás a bizalmas jellegű kép-, hang- vagy kép- és hangfelvétel jogosulatlan nyilvánosságra hozatalát vagy más személy részére hozzáférhetővé tételét szankcionálja. E modellen belül a látványos különbségek ellenére az a tendencia körvonalazódik, hogy valamennyi jogalkotó szerv igyekszik speciális rendelkezések mentén kriminalizálni a zaklatás újabb formáit. Természetesen itt is alkalmazhatók a bemutatott tényállások által nem tiltott magatartások esetén más bűncselekményi kategóriák.

A harmadik modellben – amelybe a vizsgált államok többsége tartozik – a relevánsnak tekinthető tényállások taxatív rögzítése szinte lehetetlen vállalkozás, hiszen a mindenkori jogalkalmazó kezében van a döntés, hogy mely klasszikus tényállásokat alkalmazza az új életviszonyokra, éppen ezért ezek osztályozása nem célszerű. Ki kell emelnünk azonban, hogy a zaklatás (esetenként annak egy súlyosabb formája, a *stalking*) és a fenyegetés – amennyiben az adott jogrendszerben létezik önálló kategóriaként – tényállásai minden állam tekintetében alkalmazhatónak bizonyulnak. Ezek mellett – kevés kivételtől eltekintve – szintén relevánsnak mutatkoznak a rágalmazó és a becsületet csorbító magatartásokat büntetni rendelő normák, illetve számos megfogalmazásban található tilalmak a szexuális tartalommal bíró vagy megalázó felvételekkel

összefüggésben.²³ Az említett bűncselekményi kategóriák vonatkozásában sokszor tényállási elem valamilyen hírközlő rendszer vagy számítástechnikai berendezés mint elkövetési eszköz alapesetben, ez persze nem feltétele egy adott tényállás alkalmazhatóságának. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a technológiai vívmányok és az online tér adta lehetőségek kihasználása elkövetői oldalon esetenként a nem kifejezetten a cyberbullying kategóriájába tartozó magatartásokat kriminalizáló tényállásoknál minősítő körülményként jelenik meg. Ilyen rendelkezés lelhető fel például Franciaországban a *nemi erőszak*, a *szemérem elleni erőszak*, az *emberkereskedelem*, a *kiskorú prostitúcióra kényszerítése*, a *kerítés* és a *zaklatás* meghatározott formái vonatkozásában.

3. A platformszolgáltatókra vonatkozó rendelkezések az illegális tartalmakkal összefüggésben

A jelen tanulmánykötet fókuszában álló társadalmi problémákkal szembeni fellépés ugyan jelentős, de nem egyetlen eszköze a jogrendszer zárkövének is nevezett büntetőjog terrénumbá tartozó megoldások alkalmazása. A büntetőjog ugyanis szükséges, de nem elégséges eszközök tárháza a jelenség kezelésére, hiszen a releváns tényállások generálpreventív hatásán kívül önmagában nem alkalmas a jogsértések megelőzésére és mihamarabbi orvoslására. E ponton értékelődik fel az oktatási intézmények, a munkahelyek és az internetes szolgáltatók szerepe. Ahogy korábban rögzítettük, az előbbi két körre vonatkozó szabályok cizellált tárgyalása az egyes államokban feltárt, számottevő hasonlóságok okán nem szükséges véleményünk szerint. Ezzel szemben az internetes szolgáltatókat érintő kötelezettségek, továbbá az e kötelezettségek megszegésével járó szankciók már változatosabb képet mutatnak, illetve e szabályok kidolgozottsága mérvadó abban a tekintetben, hogy a nemzeti jogalkotó szervek mennyire veszik komolyan és lépnek fel a problémakörrel szemben. A szabályozás gyors ütemű fejlődését nemzetközi viszonylatban irányozzák elő az Európai Unió 2015-től kezdődően tett lépései, amelyek szorgalmazták eleinte a terrorista tartalmak, majd később az egyéb illegális tartalmak azonosítását lehetővé tevő szűrőprogramok fejlesztését.²⁴ Ekképp azzal a prekonceptióval folytattuk a kutatás ezen ágát, hogy az utóbbi évek nemzeti jogalkotási termékei

23 E körben jellegükből fakadóan külön figyelmet érdemelnek Magyarországon a *kiszolgáltatót személy megalázása* és Németországban az *erőszak ábrázolása* elnevezésű tényállások, mivel a sok esetben hajléktalan, kiszolgáltatott és védekezésképtelen személyekkel szemben elkövetett kegyetlenkedések megőrkítésének szankcionálásával összefüggő társadalmi igényre hivatottak reagálni, vagyis speciális sértetti kör védelme céljából kerültek beiktatásra.

24 Berthelet, 2018, 69–71. o.

feltehetően több szempontból kiterjesztették az internetes szolgáltatók felelősségi körét. E várakozásunk jószerével igaznak bizonyult az eredmények tükrében, hiszen több államban is fogadtak el új jogszabályt (vagy jogszabály-módosítást) az elmúlt öt év során, valamint e sorok írásakor két tagállam parlamentje előtt is van témánk szempontjából releváns javaslat.

Az online felületeket üzemeltető személyek felelősségét illetően megannyi részterület merülhet fel. Ezzel szemben azt látjuk, hogy – bár valóban helytálló a megállapítás, hogy az utóbbi években több állam jelentős lépéseket tett e kérdések rendezése érdekében – a vizsgált államok zömében viszonylag szűkszavú a speciális joganyag, sok esetben főként a vonatkozó uniós joganyag átültetését megvalósító jogszabályok irányadók. Éppen ezért jelen összefoglaló keretében csak a leggyakrabban felmerülő szabályozási elemeket tesszük elemzés tárgyává.

A központi kérdés értelemszerűen, hogy azok a platformok, amelyek lényegében csak „közvetítik” a felhasználók által készített, majd feltöltött tartalmakat, felelnek-e, és ha igen, milyen formában felelnek ezekért a tartalmakért. A potenciálisan elképzelhető legszigorúbb felelősségi alakzat alapján a platformszolgáltatók kötelesek lennének aktívan ellenőrizni, folyamatosan monitorozni az oldalaikra felkerülő anyagokat. Ilyen jellegű kötelezettséget megállapító, (pozitív) szabályozás azonban egyik elemzett nemzeti jogrendszerben sem került feltárássra. E kijelentést árnyalandó elengedhetetlen megjegyezni, hogy például az Egyesült Királyságon belül, Anglia, Wales és Észak-Írország területére kiterjedő hatállyal, valamint Franciaországban is található norma, amely lehetővé teszi a szolgáltató felelősségre vonását akkor is, ha a jogellenes tartalom nem tőle származik, csupán megjelenik a hozzá köthető internetes felületen. Előbbi esetben főszabály szerint egy kvázi mögöttes felelősségről van szó, hiszen a szolgáltató hivatkozhat arra, hogy a kérdéses tartalom beazonosíthatatlan személytől származik. Ebben az esetben a felelősség csak akkor állapítható meg, ha a sérelmet szenvedett fél bizonyítja, hogy a jogsértő tartalommal bíró közleményt a honlapon közzétevő fél személye nem volt beazonosítható, a közleménnyel kapcsolatosan jelzéssel (panasszal) élt az internet-szolgáltató felé, és ez utóbbi a sérelmet szenvedett fél jelzésére való válaszadást elmulasztotta. Emellett büntetőjogi norma alapján vonható a jogszabályi feltételek teljesülése esetén felelősségre a szolgáltató öngyilkosságra való bátorítás, illetve az ebben való közreműködés, valamint tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekről készült pornográf felvételek birtoklása esetén. Franciaországban az audiovizuális kommunikációról szóló törvény értelmében az elektronikus úton, jogsértő tartalom nyilvánossá tételével elkövetett jogsértés esetén a publikációért felelős szerkesztő vagy társszerkesztő tekintendő elkövetőnek, ennek hiányában a szerző, ennek hiányában pedig a bejegyzés létrehozója viseli az elsőrendű felelősséget (a szerző azonban társtettesként

felel minden esetben). A szerkesztő akkor mentesül a felelősség alól, ha a más által feltöltött tartalom jogsértő mivoltát való észlelést követően haladéktalanul gondoskodik annak eltávolításáról. Láthatjuk, hogy e szabályok implicit módon egy kvázi nyomon követési kötelezettséget keletkeztetnek. A gondolatmenetet folytatva fontos kiemelni, hogy egyes jogrendszerekben ismerik az *illegális, káros vagy bűncselekményt megvalósító tartalom* kategóriákat; az e kategóriákba eső tartalmakat – azok detektálását követően – a szolgáltatók kötelesek eltávolítani. Ilyen típusú, már jelenleg is hatályban lévő szabállyal találkozhatunk például Ausztriában és Németországban, valamint tartalmaznak ilyen meghatározást a jelenleg elfogadásra váró ír és lengyel jogszabálytervezetek is.²⁵

A szolgáltatók működése ellenőrzésének hatékony módja a meghatározott időközönként előírt jelentéstételi kötelezettség. Ilyen jellegű, kötelezettséget megállapító cizellált szabályozás azonban jelenleg csak Németországban van hatályban, illetve a lengyel tervezet tartalmaz hasonló megoldást (igaz, ha nem is rendszeres jelentéstételi kötelezettséggel, de például Franciaországban is találkozhatunk a szolgáltatókat terhelő adatszolgáltatási kötelezettséggel, amely a hatáskörrel rendelkező hatóság felszólítása esetén áll fenn). Szintén e két állam vonatkozásában – Lengyelország esetében itt is csak a tervezetben – találhatunk kötelező normákat a felhasználók által beérkező panaszok kezelésére nézve. Hasonló, bár korántsem ennyire részletes kötelezettséget előíró szabályként említhető Franciaországban, hogy az online platformokat üzemeltető szolgáltatóknak kötelező rendelkeznie vitarendezési mechanizmussal.

A sztrikt, jogszabályban rögzített követelmények mellett a szolgáltatók tevékenységét néhány államban egyéb kötelező, a szolgáltatók szervezetén kívül megállapított normák is befolyásolják. E módszer lényege, hogy a területen hatáskörrel rendelkező központi hatóságok önálló szakapparátusuk révén sokkal hatékonyabban képesek azonosítani a problematikus aspektusokat, ezáltal kötelező érvényű irányelvek, szabályzatok, ajánlások kibocsátásával a felhasználók számára előnyös eljárási gyakorlatot tudnak meghonosítani a szolgáltatóknál. Példának okáért a Franciaországban működő, ARCOM betűszó által jelölt hírközlési hatóság jogosult felmérni, mérlegelni a platformok tekintetében a lehetséges kockázatokat, valamint a felmérés eredményei alapján a konkrét szolgáltatókra vonatkozóan külön-külön elfogadni kötelező és ajánlásértékű dokumentumokat egyaránt. Hasonló koncepció szerepel az ír tervezetben,

25 Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a jogsértő tartalmak eltávolításával összefüggő, részletes rendelkezések nem vonatkoznak minden szolgáltatóra. Ausztria, Németország és – a jelenleg publikus tervezetszöveg elfogadása alapján – Lengyelország is meghatározza azt a bizonyos „méretet”, amelytől a szabályozás hatálya kiterjed egy adott személyre. A „méret” megállapításával kapcsolatos paraméter jellemzően a szolgáltatást igénybe vevő felhasználók száma, továbbá Ausztriában az előző naptári évben elért árbevétel is mérvadó szempont.

amely szerint a médiafelügyelet legfőbb szerve jogosult ún. online biztonsági szabályzatokat (*online safety codes*) elfogadni, amelyekben meghatározza a kijelölt online szolgáltatók részére irányadó sztenderdeket és követendő gyakorlatokat. A jogszabályi szint szabályozási alternatíváinak tárgykörében szintén elengedhetetlen megemlíteni a szolgáltatók szervezetén belül megállapított szabályok kérdését. E megoldások különösen nagy jelentőséggel bírnak azon államokban, ahol nagyrészt vagy teljesen hiányzik az internetes felületekre vonatkozó joganyag. Ilyen szempontból negatív példaként említhetjük többek között Csehország, Románia és Szlovákia²⁶ példáját, hiszen e jogrendszerekben az általános polgári, büntető- és közigazgatási jogi felelősségi formák alkalmazására kényszerülnek a jogalkalmazók, még ha ezek nem is kifejezetten alkalmasak a felmerülő problémák adekvát megoldására. Az önszabályozó mechanizmusok szerepe azonban olyan szabályozási környezetben sem elhanyagolható, ahol konkrét követelményeknek kell megfelelni. Az álláspontot jól demonstrálja Dánia esete, ahol ugyan nincs olyan részletes követelményrendszer, amelyről Ausztriával, Franciaországgal vagy Németországgal összefüggésben van tudomásunk, mindazonáltal önmagában az a kötelezettség, hogy minden észlelt kockázatot, amely megzavarhatná az internetes szolgáltatás működését, be kell jelenteni a hatáskörrel rendelkező hatóságnak, indokoltá teheti egy effektív belső protokoll kialakítását.

Végül szükséges röviden szólni a jogsértőkkel szembeni fellépés eszközeinek kérdésköréről. E téren általános jelleggel elmondható, hogy az internetes szolgáltatókat felügyelő hatóságok rendelkeznek bírságolási jogkörrel. Ennek mértéke viszont már rendkívül változatosan alakul; kiugró példaként rögzíthetjük Ausztriát²⁷, ahol akár tízmillió, továbbá Franciaországot, ahol akár húszmillió euró összegben szabható ki pénzbírság a szolgáltató által elkövetett jogsértés esetén. Ezen kívül potenciális eszközként jelenik meg – például az ír tervezetben –, hogy a felügyeleti hatóság a bírósághoz fordulhat avégett, hogy az kötelezze a szolgáltatót a jogkövető működéshez szükséges cselekmények megtételére. E konstrukcióban érdekes és véleményünk szerint előnytelen ugyanakkor, hogy egyes konkrét kötelezéseket tartalmazó határozatokat a végrehajtó hatalom gyakorlója nem hozhat meg; a szabályozás célját tekintve logikusabb megoldás lenne, ha e döntések meghozatalára is kiterjedne a közigazgatási szerv hatásköre, majd az így született döntéseket jogorvoslat keretében lenne lehetőség a bíróságon megítáadni. Büntetőjogi relevanciájú ügyekben pedig – többek között Romániában és a

26 Szlovákia kapcsán külön kiemelésre került, hogy az egyes szolgáltatók által önmagukra nézve elfogadott magatartási kódexek dominálják e területet.

27 Ausztriában bizonyos típusú kötelezettségzegés esetén a szolgáltató képviselőjére jogosult természetes személyre nézve is kiszabható akár egymillió euró összegben pénzbírság.

lengyel tervezetben – létező megoldás, hogy az ügyész a felügyeleti hatóság megkeresésére vagy *ex officio* eljárva felhívást intéz szükséges esetben a szolgáltatóhoz intézkedés megtétele és a jogszerű állapot helyreállítása végett, valamint ennek elmaradása esetén jogosult bírósághoz fordulni.

4. Konklúziók

A tárgy specialitására tekintettel a technológia szabályozásának három elméleti modelljét, a jogalkotó nézőpontjából három cselekvési lehetőséget célszerű elkülöníteni:²⁸

- a) a jelenség államhatárokon átnyúló jellegéből fakadó nehézségek elkerülése végett jogmentes teret létrehozva engedni, hogy a terület önszabályozó mechanizmusok mentén működjön;
- b) *sui generis* szabályanyag megkonstruálásával elébe menni a szabályozatlanság jelentette veszélyeknek;
- c) a már meglévő szabályokat – kisebb módosítások, kiegészítések mellett – az új életviszonyokra szisztematikusan alkalmazni.

A jelen tanulmánykötet által bemutatott jogrendszerek révén levonható az a következtetés, hogy e három modell a gyakorlatban párhuzamosan érvényesül az online térben terjesztett gyűlölet elleni harcban.

Ezzel összefüggésben szignifikáns eltéréseket tapasztalhattunk az egyes releváns szabályrendszerek között: néhány állam valamennyi tárgyalt kérdésre cizellált szabályozással válaszolt, míg más országok gyakorlatilag egészen a már meglévő normatömegre hagyatkoztak a problémák kezelésében, megint máshol éppen tanúi lehetünk a szabályanyag megszületéséhez vezető folyamatnak. Ennek kapcsán fontos megjegyezni, hogy korántsem biztos az, hogy a *sui generis* jogalkotásban élen járó eseteket kell példaértékűnek tekintenünk, ugyanis mind a hazai²⁹, mind a külföldi³⁰ szakirodalomban fellelhető érv arra vonatkozóan, hogy a fejlődés iránti érdeket szem előtt tartva, valamint a jogalkalmazás gördülékenységét biztosítandó meg kell találni a kényes egyensúlyt az alul- és túlszabályozás között. E gondolatok mentén az alábbi állításokat kívánatos megfogalmazni:

28 Vö. Simon, 2007, 114–118. o.

29 Parti, 2016, 140–141. o.

30 Cowhey, 2006, 38. o.

Az online gyűlöletbeszéd kapcsán, a sértettel szemben vélt vagy valós csoporthoz tartozás motívuma okán elkövetett büntetendő cselekményeket vizsgálva azt láthatjuk, hogy – a nemzetközi emberi jogi sztenderdekre figyelemmel – minden állam büntetőjogi eszközökkel tiltja a nemzeti, faji, etnikai és vallási alapú diszkriminációt, ezek mellett pedig számos helyen megjelenik explicit módon a nemi identitás, a szexuális irányultság és a fogyatékoság is, mint védett csoportot képező tényező. Ez azonban nem jelenti, hogy a védelem csak e meghatározott csoportokat illelné meg, hiszen egyfelől a büntetőjogon kívül más jogágak is biztosítanak oltalmat a maguk eszközeivel, másfelől több államban a tényállások csupán exemplifikatív felsorolásokat tartalmaznak, ezáltal megnyitva a lehetőséget a rugalmas jogértelmezés felé. Az elkövetési magatartások tekintetében pedig a vonatkozó bűncselekményeket három kategóriába soroltuk:

- a) a klasszikus gyűlöletbeszéd-tényállások tilalmazzák a gyűlöleten alapuló uszító és bűncselekmény elkövetésére buzdító cselekményeket;
- b) a gyűlöleten alapuló szervezkedést szankcionáló deliktumok igyekeznek megakadályozni, hogy bárki meghatározott csoport elleni gyűlöleten alapuló egyesületet, szervezetet, mozgalmat hozzon létre, vagy ilyenben vegyen részt;
- c) bizonyos diktatórikus rendszerek eszméinek terjesztését, szimbólumainak közszemlére vételét kriminalizáló rendelkezések már-már szintén önálló, jól elkülöníthető halmazként jelennek meg egyes joganyagokban.

A cyberbullying vagy kibermegfélemlítés jelenségét elemezve arra a megállapításra jutottunk, hogy még azon néhány büntetőjogi rendszer esetében, ahol a jogalkotó önálló tényállást szentelt a problémakörnek, sem jelenthetjük ki megnyugtatóan, hogy minden tekintetben hatékony modell került felállításra. A fogalomkör meghatározatlan, tág mivolta okán a jogalkalmazók arra kényszerülnek, hogy a már létező tényállásokat applikálják a (részben) új, online térben megvalósított cselekményekre. E gyakorlati szempontból legjelentősebb, szinte univerzálisan megtalálható bűncselekményként a zaklatást azonosítottuk, ezen felül pedig változatosan alkalmazzák a fenyegető és becsület csorbítására alkalmas magatartásokat szankcionáló normákat a bíróságok.

A platformszolgáltatókra vonatkozó szabályok összehasonlításának eredményeként konkludálhatjuk, hogy prevenció szempontból talán a legfontosabb, mégis jogi szempontból általánosságban az egyik legkevésbé kidolgozott területről beszélhetünk. Aktív tartalomszűrési kötelezettség egyik vizsgált állam tekintetében sem került feltárásra, ugyanakkor a szolgáltatók sértő tartalmak eltávolításával összefüggő kötelezettségének megszegéséért való felelősség megalapozására alkalmas büntetőjogi rendelkezések több jogrendszerben is megtalálhatók. E kérdés vonatkozásában azonban leginkább kiemelkedő szerepe a közigazgatási jognak van, gondolva itt a felügyeleti hatóságok

jogköreire, amelyek közül legtágabb körben a bírság kiszabásához fűződő jog hangsúlyozható, illetve egyes jogrendszerek rendelkezései között megtalálható az ágazat irányelvekkel, hivatalos útmutatásokkal történő szabályozásának, valamint a kötelezettségek kikényszerítése végett a bírósághoz fordulásnak a joga is. Mindemellett nem elhanyagolható aspektust képeznek a szolgáltatók által magukra nézve elfogadott magatartási és etikai kódexek, vagyis az önszabályozás szerepe, különösen a kérdéskört nem optimálisan kezelő államokban.

Végkövetkeztetésként konstatálható, hogy az Európai Unió jogharmonizációja hiányában Európa államai – valamint az Amerikai Egyesült Államok – nagyrészt különböző megközelítésekkel viszonyulnak a technológia fejlődésének jelen tanulmánykötet által górcső alá vett árnyoldalához. Az új kihívások sok esetben új vagy legalábbis megújuló válaszreakciókat eredményeztek, jóllehet még egyik jogrendszerben megtestesülő komplex megoldásra sem mondhatjuk teljes bizonyossággal, hogy a gyakorlat próbáját minden aggály nélkül kiállja. Egy azonban biztos: a jog követő jellegű természetéből fakadóan minden társadalmi jelenség esetén időre van szükség, amíg elegendő tapasztalat áll rendelkezésére a jogalkotónak, hogy megalkossa az ideális keretrendszert. Jelenkorunk globalizált világában ugyanakkor pozitív vélekedésre adhat okot, hogy a nemzetek már nemcsak saját hibáikból, hanem egymástól is termékeny módon tanulhatnak, hogy felkészültek lehessenek a valóság ember által alkotott új rétegének, a kibertérnek a veszélyeire.

Irodalomjegyzék

- AMBRUS, I. (2021) *Digitalizáció és büntetőjog*. Budapest: Wolters Kluwer
- BARZÓ, T., CZÉKMANN, Zs., CSÁK, Cs. (szerk.) (2021) „Gondolatok köztere” – A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az egyes államokban. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó
- BERTHELET, P. (2018) ‘Aperçus de la lutte contre la cybercriminalité dans l’Union européenne’, *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 9(1), 59–74. o.
- COWHEY, D. (2006) ‘Racist Hate Speech Law in Ireland: the Need for Reform’, *Cork Online Law Review*, Edition V, 34–45. o.
- FRIVALDSZKY, J. (2014) *A jog- és politikai filozófia erkölcsi alapjai*. Budapest: Pázmány Press
- KISS, T. (2020) ‘Kiberdeviancia’ in KISS, T. (szerk.) *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus
- KISS, T., PARTI K., PRAZSÁK, G. (2019): *Cyberdeviancia*. Budapest: Dialóg Campus
- KLEIN, T. (2018) ‘Cybercrime’ in KLEIN, T., TÓTH, A. (szerk.) *Technológiai jog – Robotjog – Cyberjog*. Budapest: Wolters Kluwer
- LOBE, B., VELICU, A., STAKSRUD, E., Chaudron, S., Di Gioia, R. (2021) *How children (10-18) experienced online risks during the Covid-19 lockdown*. JRC Technical Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: 10.2760/562534
- MASUDA, Y. (1988) *Az információs társadalom*. Budapest: OMIKK
- MEZEI, K. (2020) *A kiberbűnözés aktuális kihívásai a büntetőjogban*. Budapest: TKJTI – L’Harmattan
- MONORI, Zs. É. (2016) ‘Zaklatás-e a cyberbullying? Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái’, *In Medias Res*, 5(2), 246–261. o.
- NAGY, D. (2004) ‘Az internet és a jog’, *Információs Társadalom*, 4(1), 58–68. o.
- NAGY, Z. (2020) ‘A kiberbűncselekmények fogalma és csoportosítása’ in KISS, T. (szerk.) *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus
- NOCENTINI, A., CALMAESTRA, J., SCHULTZE-KRUMBHOLZ, A., SCHEITHAUER, H., ORTEGA, R., MENESINI, E. (2010) ‘Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries’, *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 20(2), 129–142. o.
- PARTI, K. (2016) ‘A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön’, *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PONGÓ T. (2018) ‘Minek nevezzelek? – avagy a cyberbullying magyar terminológiájának kérdései’, *Közjogi Szemle*, 11(2), 9–14. o.

- POZZA, V. D., DI PIETRO, A., MOREL, S., PSAILA, E. (2016) *Cyberbullying Among Young People*. Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs Civil Liberties, Justice and Home Affairs. Study for the LIBE Committee.
- SCHENK, L. (2020) 'Was ist Cybermobbing?' in Böhmer, M., Steffgen, G. (szerk.) *Mobbing an Schulen. Maßnahmen zur Prävention, Intervention und Nachsorge*. Berlin: Springer.
- SIMON, É. (2007) 'Bevezetés az információs társadalom jogi szabályozásába', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- TÁLAS, P., CSIKI VARGA, T., ETL, A., BERZSENYI, D. (szerk.) (2021) *A globalizált világ kihívásai*. Budapest: Ludovika
- ZŐDI, Zs. (2017) 'Az információs társadalom legújabb kihívásai a jog számára', *Gazdaság és Jog*, 1–8. o. [Online]. Elérhető: http://real.mtak.hu/92781/1/cikk_gazd_es_jog.pdf (Letöltve: 2022. május 30.)